

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника **ПАЛАМАР СВІТЛАНИ ПАВЛІВНИ**
про дисертацію **НЕСТЕРЕНКО СВІТЛАНИ ВАСИЛІВНИ**
«**Формування етнокультурної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення громадянської лірики**», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 - теорія та методика навчання (українська література)

Актуальність теми дисертації. Дисертаційне дослідження Світлани Василівни Нестеренко присвячене одній із складних теоретичних та практичних проблем сучасної методики викладання літератури – формуванню етнокультурної компетентності, актуальність якого, є незаперечною, особливо в сьогоденних умовах, коли піднесення людини, формування її як особистості є головною метою будь-якої культури, бо культура – це концентрація всього духовного, морального, етичного в розвитку особистості. Суттєвою ознакою культури є національний компонент, етнічні особливості, ідея народності, історії, народознавства та етнографії. Особливе місце у формуванні національних якостей громадянина-патріота відіграє предмет “українська література”, який засобом художнього слова формує особистість, її громадську позицію та моральні якості. Отже, випускник середнього загальноосвітнього закладу України має бути здатний до саморозвитку, самовдосконалення та бути національно свідомим членом суспільства.

Відомо, що літературні твори сприймаються читачами неоднаково, і це цілком природньо, тому що кожна людина – це неповторна особистість з її культурним досвідом, світосприйняттям. Головне завдання методики вивчення літератури полягає в тому, щоб надати максимальну кількість можливостей для розкриття особистісного потенціалу учня. Дисертант це розуміє, тому запропоноване дослідження має експериментальний характер і демонструє нові методичні знахідки щодо формування етнокультурної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення громадянської лірики.

Структура і зміст дисертації. Дисертаційне дослідження чітко структуроване, логічно продумане та завершене.

Дисертація складається з анотації, списку авторських публікацій, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Розділи й підрозділи є вмотивованими відносно теми наукової роботи. Їхня спрямованість засвідчує прагнення дисертанта ґрунтовно підійти до розв'язання проблеми, системно напрацювати літературознавчі, психолого-педагогічні та власне методичні аспекти вирішення проблеми. Логіка дослідження рухається від теоретико-методологічних засад, які дозволяють осмислити літературознавчу базу, до вироблення психолого-педагогічної та методологічної концепції.

Актуальність досліджуваної проблеми, її методологічна й теоретична основа одержали в дисертації С.В. Нестеренко належне обґрунтування, конкретизацію й аргументацію: у вступі чітко окреслено об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, методи наукового пошуку; представлено експериментальну базу, етапи проведення; визначено теоретичне й практичне значення одержаних результатів. Зазначимо, що завдання дослідження сформульовані конкретно, і за своїм змістом вони відповідають меті виконання роботи.

Цінним є те, що С. В. Нестеренко прагне до розгляду означеної проблеми в широкому науковому контексті – у філософському, літературознавчому, методичному та психолого-педагогічному аспектах. Правильно визначені методологічні засади дослідження, це літературознавчі ідеї М. Бахтіна, С. Бройтмана, Л. Гінзбург, О. Єременко, В. Іванишина, Г.Клочека, Г. Поспелова, В. Халізева, сутність яких полягає у розкритті специфіки лірики, ліричного героя, аналізі ліричного твору.

Психолого-педагогічне підґрунтя становлять джерела, присвячені національно-патріотичному вихованню молоді (Алчевська Х., Ващенко Г., Грінченко Б., Драгоманов М., Огієнко І., Русова С., Сковорода Г.), формуванню в учнів етнокультурних уподобань (Леонт'єв О., Коротєєва В.,

Кривопишина О.), специфіці сприймання, аналізу й інтерпретації ліричного твору (Глеб О., Полежаєва Т., Токмань Г., Ситченко А., Фоміна Л.), особливостям вивчення поезії громадянського спрямування (Андрусенко В., Волошина Н., Лісовський А., Неділько С., Степанишин Б., Токмань Г.), особливостям реалізації компетентнісного підходу (Ісаєва О., Клименко Ж., Коваль В., Нежива Л., Паламар С., Уліщенко В., Ціко І.).

У першому розділі дослідження “Теоретичні засади формування етнокультурної компетентності на уроках української літератури” дисертантка обґрунтовує дефініції дослідження та зосереджує увагу на аспектах, пов’язаних із сутністю етнокультурної компетентностей та осмисленням феномену громадянської лірики. Світлана Василівна акцентує увагу на поняттях “загальнокультурної” (стор. 23) та “етнокультурної” (стор. 38-42) компетентностей.

У сучасному літературознавстві існують різні підходи до аналізу й інтерпретації лірики й дисертантка акцентує увагу на тлумаченні рис поезики (мотиви, пафос, емоційний тон; фольклорні, звукові, образи-символи). Дослідниця у роботі пропонує власну класифікацію творів громадянської лірики (стор. 69), об’єднавши у такі підгрупи: описова (національний колорит); ціннісна (національний характер); героїчна (національні ідеї державотворення); соціальна (національний устрій); історична (національна історія).

У другому розділі “Експериментальна методика розвитку етнокультурної компетентності на уроках української літератури в старших класах” Світланою Василівною проаналізовано програмно-методичне забезпечення, сучасну шкільну практику формування в учнів старших класів етнокультурної компетентності на уроках української літератури. Дисертантка науково коректно інтерпретує результати констатувального зрізу, що дало змогу виявити реальний стан досліджуваної проблеми в практиці й підтвердити висунуті теоретичні положення. Достатньо чітко (стор. 118-124) прописані критерії оцінювання та визначено чотири рівні

сформованості етнокультурної компетентності.

Спираючись на висновки експерименту (стор. 135), дисертантка розробляє методичну модель формування етнокультурної компетентності на уроках української літератури в учнів старших класів під час вивчення громадянської лірики. Згідно вихідних теоретичних положень презентованої методики враховано такі принципи та підходи: діалогічної взаємодії, ціннісно-смісловий, етнокультурний, синергетики; компетентнісний, інтерсуб'єктний, лінгвокультурний, художньо-мистецький, ейдетичний.

Цінним є напрацювання С.В. Нестеренко системи інноваційних методичних прийомів (мелодекламація-діалог, декодування етнокультурних маркерів, асоціативні грона, моделювання віртуального діалогу (з ліричним героєм, автором), складання блоку запитань (до ліричного героя, автора), синергія етнокультурної інформації, проектування SmartArt, ейдетичний колаж-стилізація, оформлення динамічних таблиць, пошук матеріалу етнокультурного змісту для ілюстрації висновків власної (групової) аналітико-синтезувальної роботи, підготовка та презентація аудіо-відеоряду для унаочнення провідного мотиву твору), що скеровані на позитивну динаміку у формуванні етнокультурної компетентності та розвиток умінь аналізувати громадянську лірику.

У третьому розділі дослідження «Ефективність моделі експериментальної методики» представлено зміст та хід формувального експерименту, наведено фрагменти навчальних занять та відповіді учнів. Виявились доречними такі види діяльності: пошук і витлумачення етнокультурних маркерів, рольові презентації (автор, ліричний герой), моделювання віртуального діалогу, укладання буклетів на основі мовної та літературознавчої інформації, створення візуального та аудіального ряду за мотивами лірики, презентація творчого доробку автора поезії (віртуальна екскурсія).

Отже, визначені критерії, коректні дослідницькі методи та представницька вибірка учасників формувального експерименту забезпечують

валідність отриманих результатів та підтверджують правильність вихідного припущення, повну реалізацію визначених завдань і досягнення поставленої мети. Це засвідчує ефективність запропонованої методики формування етнокультурної компетентності в учнів старших класів.

Дисертант забезпечує дисертаційне дослідження потужною експериментальною базою. В експериментально-дослідній роботі задіяно 660 учнів загальноосвітніх закладів Київської, Черкаської, Сумської, Івано-Франківської, Закарпатської областей.

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані й цілком достовірні. Вони мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, оскільки вперше системно досліджено проблему формування етнокультурної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення громадянської лірики, виявлено концептуальний зміст етнокультурного підходу до аналізу поезії; теоретично обґрунтовано методичну модель формування етнокультурної компетентності учнів старшої школи, визначено тематичні підгрупи громадянської лірики та етноавтентичних лексем (етнокультурних маркерів), доведено ефективність застосування специфічних навчальних прийомів; розроблено критерії сформованості етнокультурної компетентності в учнів старших класів на уроках української літератури; експериментально перевірено ефективність запропонованої методики.

Практичне значення здобутих результатів визначається впровадженням в шкільну практику навчання української літератури методики формування етнокультурної компетентності та підвищенням якості опанування школярами громадянської лірики, засвоєнням етнокультурних знань і вмінь. Матеріали дисертації також можуть бути використані під час розробки шкільних програм, підручників та посібників, у навчанні української літератури у вищих навчальних закладах.

Відповідність автореферату змісту дисертації. Автореферат достатньо повно відображає зміст дисертації та її основні теоретичні положення. В авторефераті розкрито основні результати, отримані в процесі дослідження, ступінь новизни та висновки. Дисертація та автореферат оформлені згідно з вимогами.

Оцінка публікацій. Нестеренко С. В. автор 11 публікацій, із них 5 – у фахових виданнях України, 1 – в іноземному журналі з відповідними індексами цитування, 3 – в науково-методичних журналах, 2 – у збірниках наукових праць і матеріалів науково-практичних конференцій. У публікаціях дисертант висвітлює основні теоретичні положення та результати експериментальної роботи. Публікації автора за темою дисертаційного дослідження відзначаються цілісністю, переконливістю, методичною новизною й цікавістю.

Зауваження щодо змісту дисертації. Попри безсумнівні позитиви, рецензована робота має деякі зауваження та побажання:

1. У дисертаційному дослідженні (стор. 69) дисертанткою систематизовано громадянську лірику через об'єднання у такі підгрупи: описова (національний колорит); ціннісна (національний характер); героїчна (національні ідеї державотворення); соціальна (національний устрій); історична (національна історія), які варто конкретизувати прикладами ліричних творів.
2. На нашу думку, доцільно уточнити: чому дисертанткою застосовано саме «міні-проект»; адже відповідним за метою та специфікою використання у закладах середньої освіти є шкільний проект.
3. На наш погляд не досить виразно у дисертаційному дослідженні показано взаємозв'язок із зарубіжною літературою.

Однак, зазначені пропозиції та зауваження суттєво не впливають на безсумнівно високий науковий рівень рецензованої дисертації, що є самостійною, оригінальною, глибокою й завершеною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й експериментальні результати.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Отже, дисертаційна робота Нестеренко Світлани Василівни «Формування етнокультурної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення громадянської лірики» за актуальністю, новизною, обсягом та якістю оформлення матеріалу, повнотою викладу основних результатів дослідження в авторефераті та публікаціях є самостійним, завершеним оригінальним дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами). Це дає підстави для присудження автору наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська література).

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник директора Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка

С.П. Паламар

